

UDC 930.85 (4—12)

YU ISSN 0350—7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XXI

BELGRADE
1990

BALCANICA XXI, Beograd 1990, 1—411.

ГРЧКА КОЛОНИЈА У ЗЕМУНУ

(ΙΩΑΝΝΗ Α. ΠΑΠΑΔΡΙΑΝΟΥ, ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΑΡΟΙΚΟΙ ΤΟΥ ΣΕΜΑΙΝΟΥ — 18ος — 19ος αι. — ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΛΕΤΩΝ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ ΤΟΥ ΑΙΜΟΥ — 210 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1988)

У издању Балканолошког института у Солуну објављена је тематски занимљива и културно-историјски веома значајна монографија универзитетског професора и балканолога Јоаниса А. Пападрианоса. Већ према наслову судећи, студија се односи на грчку дијаспору у току XVIII и XIX века, у подунавске земље, с посебним освртом на досељавање Грка и њихову колонију у Земуну. О томе до данас није написана ниједна систематска монографија; управо ту празнину аутор попуњава овом студијом која се ослања углавном на нове податке црпене из југословенских и других балканских архива. Усамљене вести и идеје налазио је и у другим студијама које се односе на историју Земунa (Ignaz Soprtop, Петар Марковић, Лазар Ђелап, Миодраг Дабижић, Танасије Ж. Илић) и на сеобе из јужних у северозападне балканске земље (Душан Ј. Поповић, Славко Гавриловић).

После уводних разматрања, књига је подељена у пет поглавља, са резимеом на енглеском језику, са библиографијом, индексом имена и географских појмова.

У првом поглављу — *Оснивање и развој грчке колоније у Земуну, демографски подаци* — Ј. Пападрианос читаоца упознаје са геополитичким положајем Земунa и историјским условима његовог развоја. Геополитички положај Земунa на копненом трговачком путу од Цариграда и Солуна према централној Европи и Бечу, у XVIII и XIX веку, условио је његов повољан привредни и културни развитак. Управо због тога, Земун је постао привлачан центар за грчке житеље под турском влашћу, посебно за оне из Македоније, Епира и Тесалије, који су још

од XVII века имали трговачке контакте са северозападним земљама и централном Европом. Полазећи углавном од многих досад некористићених извора, аутор објашњава историјске узроке који су довели до ове дијаспоре, до успона и процвата грчког живља у новој средини. Такви историјски догађаји били су Карловачки мир (1739), Пожаревачки мир (1718) и Београдски мир (1739), као и прво и друго разарање Москопоља (1769, 1788). На почетку XIX столећа Грци су чинили 1/9 земунског становништва од девет хиљада душа. Поред гркофоних, многи доселеници у Земуну и другим северозападним местима Балкана потичу из редова влахофоних становника Грчке, који говоре један латинидни идиом сродан романским језицима. Грци их зову *Куцовласи*, Германи *Аромунима*, док су код Срба познати као *Цинџари*. Независно од језика којим су говорили, Куцовласи су у пракси показивали, доста изражено, да је њихова етничка свест била грчка.

На крају првог поглавља осветљавају се још и разлози који су доцније довели до степеног слабљења и гашења земунске грчке колоније. Били су то економски и политички разлози, у исто време. Наиме, крајем треће деценије XIX века Земун губи ранији значај транзитног трговачког центра између Истока и Запада. Зато су многи грчки трговци у овом граду затворили своје радње и отишли у друге крајеве који су им омогућавали да наставе ову врсту занимања. Други, политички разлог био је стварање независне грчке државе (1830), па су се многи земунски Грци вратили у слободну отаџбину. Они који су остали, временом су се асимилovali са српским живљем.

<http://www.balkanica.rs>

Друго поглавље — *Правно устројство Грка у Земуну* — посвећено је месту и улози грчких досељеника у правном систему Земуна. Године 1749. Земун се издваја из јурисдикције војне команде Славоније и Срема и постаје самостално тело са великим самоуправним слободама, постаје — *слободна цесарско-краљевска општина*, с малим војним обавезама према Царству. Овај догађај је имао значајне позитивне последице за економски и друштвени развитак свих становника Земуна, па и Грка. Две деценије доцније (1751) град је добио и свој административни орган — *Магистрат*. Реч је, наиме, о градском народном савету у који су и Грци улазили, а који је готово у потпуности био одвојен од војне општине. — Становници Земуна, како домаћи тако и досељеници, чинили су три категорије; били су то *грађани*, *турски поданици* и *аустријски поданици*.

Проучавање верских и црквених питања Грка у Земуну, која су била тесно повезана са осталим православцима у граду, представља предмет трећег поглавља — *Црквени живот земунских Грка*. Уз економску потпору Грка и Срба, у Земуну су служиле цркве: *св. Николе*, подигнуте између 1745. и 1752, *Теотоковог рођења*, чије освећење је било 1780. и *св. Тројице*, подигнуте 1842. године. Такође је у карантину служила капела *св. Архангела* освећена 1787. године. Расходе за подизање и службу ове капеле искључиво је на себе примио велики грчки трговац у Земуну Теодор Апостолу (Апостоловић), родом из Солуна. — У наставку овога поглавља се проучавају везе православља у граду са аустријским властима, као и спорови између Грка и истовernih Срба о црквеним питањима.

Занимљивој историји образовања Грка у Земуну посвећено је четврто поглавље, насловљено једноставно *Образовање*. У Земуну су Грци основали своју

школу тек 1794. године. До тада су грчка деца учила код приватних учитеља или су похаћали школу заједно са српском и другом православном децом. Међу грчким приватним учитељима истицао се Димитрије Дарвар који је поучавао од 1785. до 1795. године.

Највећи део овога поглавља се односи на паралелно праћење историјата грчке школе у Земуну, на њену организацију и рад у њој. Ослањајући се на доста поуздана сведочанства, аутор разјашњава три циклуса учења у овој школи, наставне предмете у сваком циклусу и дужности ученика и учитеља. У ову школу своју децу су слали и Срби, земунски Мађари и Немци, као и они из Београда и других крајева. У години свог најуспешнијег рада (1823), грчка школа у Земуну бројала је 123 ученика, надмашујући тако познату грчку школу у Бечу, која је бројала 70 ученика. У земунској грчкој школи, поред осталих, образовали су се и песник Сима Милутиновић Сарајлија, и велики српски политичар XIX века — Илија Гарашанин. Школа је радила све до 1876. године.

Филолошки и издавачки покрет земунских Грка предмет је петог и завршног поглавља ове добро систематизоване студије грчког аутора, с посебним освртом на оригинална дела и преводе учених Грка у току XVIII и у првој половини XIX столећа. Тако је Димитрије Дарвар саставио *Немачку граматiku* (1785) и *Мали катихизис* (1791), а превео је са грчког на славеносербски *Христоутију* (Благонравије) Антонија Византијског, *Икону* Кевита Тивејског и *Ручницу* стончара Епиктета (1799). Георгије Захаријадис, учитељ у грчкој школи у Земуну (1799—1806, 1810—1820), саставио је 1803. један грчко-словенски речник и превео Платархов спис *О васпитању деце* (1807), и Исократов паренетички спис *Савет Димонику* (1807), *Зерцало сундружества* (1808). Посебну пажњу истраживача привлачи једно

историјско дело у стиху које је 1807. написао велики грчки трговац у Земуну Тријандафил Дукa; дело описује догађаје на почетку Првог српског устанка (1804—1807). Даље се аутор у овом поглављу задржава на детаљнијим истраживањима бројних српских и немачких издања која су се јавила тада у штампаријама грчких породица Карамата и Пуљо.

Закључна разматрања Ј. Пападрианоса утврђују следеће: грчка колонија у Земуну има значаја не само по бројности њених чланова него и за њено одлучно и многоструко деловање. Бавећи се углавном трговином, грчки насељеници су успели да се брзо економски уздиг-

ну. Управо то економско благостање њихово помогло им је да буду бирани, да уђу у друштвени живот града. Значајан је такође и њихов допринос политичком, друштвеном и културном животу не само у Земуну него и у другим областима северозападног Балкана.

Књига Ј. Пападрианоса, замишљена и урађена као докторска дисертација, није само прилог познавању једног трговачког станишта у грчкој дијаспори; она је, штавише, значајан научни обол проучавању једног сегмента српске и грчке симбиозе и прожимања култура.

Миодраг Стојановић

ТОМАЗЕОВА ПОЕТИКА

Mirjana Drndarski, *Nikola Tomazeo i naša narodna poezija*, Institut za književnost i umetnost, Beograd, 1989; 356 стр.

Настала као докторска дисертација с циљем да превасходно проучи Томазеове записе наших народних песама, монографска студија М. Дрндарски ставља српско и хрватско (српско-хрватско) усмено народно стваралаштво у шири контекст романтичарске поетике. „У Томазеовом сакупљачком раду и приступу народној поезији стекли су се сви политички и естетички елементи романтичарске поетике народне књижевности,“ примећује аутор, додајући да је Томазеов приступ народној песми разноврснији, заснован на његовом широком и разнородном образовању. „Укратко би се могло рећи да он народној поезији приступа пре свега као песник, док се у појединим тумачењима ослања и инспирише Библијом, Дантеом и Хомером.“

Романтичарски култ народне поезије привукао је, дакле, и Томазеа. Отуда народ и народно песништво, према неким критичарима, представљају кључни део

његове поетике. У том смислу аутор примећује: „Његов приступ народној поезији садржи све видове у којима се ова врста књижевног стварања јавља у оквиру тадашње књижевне критике и књижевних полемика. У Томазеовим расправама и чланцима народна књижевност посматра се у контексту и оквиру његовог народнаштва у ширем смислу речи; у оквиру русоовске антитезе природа — цивилизација као израз патријархалног и неисквареног друштва; у оквиру естетике истинитог, као поезија која свој предмет налази у истини, која се, опет, наводи у природи; у оквиру естетике „примитивног“...; у оквиру тежње ка истицању националног карактера књижевности, као поезије која чува у себи националне одашке и историјске традиције народа у коме је поникла; у оквиру антитезе између уметничке и народне књижевности, као лингвистичко штиво које пружа драгоцен ма-